

Na sklonku roku 1832 se v Berlíně chystali otec Heinrich (1784 až 1847) a syn Carl (1810–1885) Bärmannovi, sólisté klarinetu a basetového rohu, na turné do Petrohradu. (Heinrich Bärmann v roce 1811 premiéroval klarinetové koncerty C. M. Webera.) Potřebovali nové skladby a požádali o ně **Felixe Mendelssohna-Bartholdyho** (1809–1847). Skladatel, vědom si toho, že oba mají hluboko do kapsy, se rozhodl vybrat si svůj honorář v naturáliích – Bärmannovi totiž vynikali i svým kuchařským uměním, korunovaným několikahodinovou přípravou pověstného smetanového závinu s nudlemi podle vlastního receptu. Mendelssohn je tedy vyzval k souboji: po startu se vrhl ke klavíru na kompozici **prvního koncertního kusu f moll** op. 113, zatímco Bärmannovi se čile otáčeli v kuchyni, připravujícíce proslulou kulinářskou specialitu. Kdo zvítězil, nevíme, skladateli však zřejmě výtečně chutnalo, neboť **druhý koncertní kus d moll** op. 114 vznikl brzy nato za podobných okolností. Na autografu čteme: *Bitva u Prahy! Velký duet pro vařené nudle, závin, klarinet a basetový roh od Felixe Mendelssohna-Bartholdyho.* Bitvou u Prahy je míněno střetnutí Prusů s Rakušany 6. května 1757, jež bylo jako bitva u Štěrbohol synonymem zvlášť litého boje. I v datování a dedikaci skladatel vtipkuje: „**Bär**lin, **Bären**strasse, 30. **Dezembär** 1832, für beide **Bärmänner**“ (Bärmann = medvěd muž).

Mendelssohnovy *koncertní kusy* mistrně vyvažují virtuozitu s kantabilitou a v klavírní i orchestrální verzi jsou trvalou součástí dechového repertoáru (basetový roh bývá nahrazován druhým klarinetem či fagotem).

Po roce 1850 mizí basetový roh ze scény. Nahradil ho basklarinet, jenž si zachoval hlubokou basetovou polohu při daleko bohatších zvukových možnostech. Basetový roh však nikdy neupadl v úplné zapomnění; využíval ho třeba Richard Strauss či Zdeněk Fibich, ale jen jako raritu. Teprve dvacáté století se stalo svědkem renesance nástroje, konstrukčně už zcela odlišného, leč stále pověstného onou sametovou barvou tónu, evokující nostalgii starých časů.

Emil Drápela

Prosíme posluchače, aby zaujali svá místa včas, vypnuli mobilní telefony a během koncertu nefotografovali. Po jeho začátku není vstup do sálu umožněn. Změna programu a účinkujících vyhrazena!

Koncert se koná za finanční podpory Jihomoravského kraje

Květinové dary sponzoruje

Zveme vás na

Vánoční koledování přípravných oddělení Kantilény v Besedním domě 16. 12. 2017 v 17:00: **Chudoba/Riegerová** Vánoční pohádka, **Jančík** Letem vánočním světem, koledy z různých částí světa; Magdalenska a Kantilénka, řídí Veronika Hružová a Michal Jančík

Tradiční vánoční koncert Kantilény v katedrále sv. Petra a Pavla 25. 12. 2017 v 16:00: **Teml** Gloria in excelsis Deo, **Jančík** Letem vánočním světem, české a světové koledy a pastorely; Kantilénka a Kantiléna, řídí Michal Jančík a Jakub Klecker

Večer klavírního tria, 4. ab. koncert Komorního cyklu SPH v Besedním domě 30. 1. 2018 v 19:30: **Haydn** Trio č. 44 E dur, **Mozart** Trio č. 5 B dur, **Beethoven** Trio č. 7 B dur „Velkovévodské“; Lobbkowitz Trio

23. reprezentační ples Filharmonie Brno, který se koná v sobotu 17. 2. 2018 v prostorách Besedního domu. Slavnostní zahájení v 19 hodin řídí Caspar Richter, k tanci i poslechu hrají orchestr filharmonie, Salonní orchestr Brno, Jazz Archiv a Cimbale Classic. Moderuje Martin Sláma, člen činohry NdB. Vstupenky ve filharmonickém předprodeji na Besední ulici od pondělí 11. 12. 2017.

Filharmonie Brno, příspěvková organizace
Komenského nám. 534/8, 602 00 Brno, ☎ +420 539 092 801
www.filharmonie-brno.cz, www.salprobrno.cz

62.
koncertní
sezona
2017
2018

**Večer s basetovými
rohy a klarinety**
Komorní cyklus SPH
3. abonentní koncert
Besední dům
11112|2017

Filharmonie
Brno Philharmonic

WOLFGANG AMADEUS MOZART

Divertimento č. 3 F dur KV 439b

pro tři basetové rohy

1. Allegro
2. Menuetto
3. Adagio
4. Menuetto
5. Allegro assai

WOLFGANG AMADEUS MOZART

Adagio B dur KV 411

pro dva klarinetu a tři basetové rohy

JAN KŘTITEL VAŇHAL

Sonáta č. 1 B dur

pro klarinet a klavír

1. Allegro moderato
2. Adagio cantabile
3. Rondo: Allegro

WOLFGANG AMADEUS MOZART

Adagio F dur KV 580a

pro dva klarinetu a dva basetové rohy

Allegro B dur KV 439b

pro dva klarinetu a dva basetové rohy

přestávka I 20'

FELIX MENDELSSOHN-BARTHOLDY

Koncertní kus č. 1 f moll op. 113

pro klarinet, basetový roh a klavír

1. Allegro con fuoco (att.)
2. Andante (att.)
3. Presto

FRANZ DANZI

Sonáta F dur op. 62 pro klavír a basetový roh

(novodobá premiéra, spartace Emil Drápela)

1. Larghetto – Allegretto
2. Larghetto
3. Allegretto

FELIX MENDELSSOHN-BARTHOLDY

Koncertní kus č. 2 d moll op. 114

pro klarinet, basetový roh a klavír

1. Presto (att.)
2. Andante (att.)
3. Allegretto grazioso

Klarinetová skupina Filharmonie Brno:

Emil Drápela a **Stanislav Pavlíček** klarinetu

Lukáš Daňhel a **Jiří Sedláček** basetové rohy

Petr Kavalír basetový roh, klarinet

Dana Drápelová klavír

Klarinetová skupina Filharmonie Brno je pro svou zvukovou vyrovnanost, dynamickou diferenciaci, stylovou jednotnost, technickou brilanci a mimořádnou šíři výrazového spektra považována odbornou kritikou za elitní dechovou sekci orchestru. Sólisty jsou i takzvaní „druzí hráči“ na vedlejší nástroje, kteří rovněž interpretují významná orchestrální sóla. Všichni členové skupiny jsou jako absolventi Konzervatoře Brno předními reprezentanty brněnské klarinetové školy, vyhledávanými sólisty či komorními hráči a pedagogy s bohatou praxí. Ke společnému koncertu, na kterém se představí komorně i sólisticky, přizvali klavíristku Danu Drápelovou, docentku Janáčkovy akademie múzických umění, komorní hráčku a korepetitorku, jež spolupracovala s nejmýzickými světovými klarinetisty.

Historie basetového rohu se začala psát roku 1770 v Pasově: místní nástrojaři Mayrhoferové tam sestrojili nový dřevěný nástroj s povíhového tvaru s velkým měděným ozvučником a klarinetovou hubičkou, charakteristický sametovým, poněkud zastřeným zvukem. Další konstrukční zdokonalení provedl po deseti letech ve Vídni Theodor Lotz (1748–1811): rozšířil především tónový rozsah nástroje směrem dolů až do *malého c*, což si vyžádalo šikmo zalomený tvar, aby hráč vůbec dosáhl na spodní dírky a klapky. Lotzových instrumentů se ujali přední vídeňští hráči, bratři Anton (1752–1812) a Johann (1755–1804) Stadlerové, klarinetisté Dvorního divadla a Dvorní dechové harmonie. Skladby pro nové nástroje ovšem vznikaly pomalu; chyběl skladatel, který by basetovému rohu náležitě porozuměl a originálně ho uplatnil. A právě tehdy se do Vídně přistěhoval **Wolfgang Amadeus Mozart** (1756–1791).

Všeobecně se má za to, že Mozart poprvé uplatnil dva basetové rohy ve své *Gran Partitě* KV 361; podle nejnovějších poznatků však tato dechová serenáda vznikla podstatně později, než se soudilo. Zřejmě je tedy poprvé obsadil až v roce 1782, a to pouze v jediném operním čísle *Únosu ze serailu*. Přátelství navázané s bratry Stadlerovými a s klarinetistou-konstrukterem Lotzem se však v průběhu roku 1783 utužovalo četnými setkáními, na nichž se hrálo, komponovalo, jedlo a pilo dlouho do noci. Mozart se při nich seznamoval se zvukovými a technickými možnostmi nových nástrojů, mohl experimentovat a hned si ověřit výsledek. Tak se zrodila *tria basetových rohů*, pozdější **divertimenta** KV 439b.

Po Mozartově smrti zůstaly jejich rukopisy ve vlastnictví Antona Stadlera, který je neváhal vydávat – přes protesty Mozartovy vdovy Konstace a jejího druhého manžela barona Nissena – za vlastní skladby; nakonec skončily kdesi v zastavárně v Německu. Naštěstí

se je podařilo odtud vykoupit, 25 jednotlivých vět sloučit do podoby pěti *pětivěých divertiment*, přepsat je do B dur a v roce 1803 vydat tiskem v praktičtějším obsazení pro dva klarinetu a fagot (v Köchelově seznamu nově jako K.Anh. 229). V roce 1805 pak dal vídeňský vydavatel Artaria pořídit jejich klavírní úpravu, která široce zpopularněla jako *Vídeňské sonatiny*.

Basetové rohy Mozart využil rovněž v šesti *Nokturnech*, *Zednářské smuteční hudbě*, *Titovi*, *Kouzelné flétně* či v *Requiem*; také Stadlerovi věnovaný *klarinetový koncert A dur* KV 622 začal psát původně pro basetový roh (dochovala se skica části první věty). Z četných „odložených“ či nedokončených vět a fragmentů s jedním nebo více basetovými rohy lze připomenout třeba **Adagio B dur** KV 411, samostatnou kvintetní větu upomínající na svět *Gran Partity*. Především však pozoruhodný rukopis **Adagia F dur** KV 580a (ze sbírek salcburského Mozartea) obsahující 28 taktů nádherné hudby, již Mozart během kompozice zcela nepochopitelně opustil a teprve nedlouho před smrtí přetavil v proslulé *Ave verum* KV 618 (fragment dokončil Milan Munclinger, umělecký vedoucí legendárního souboru *Ars rediviva*). A konečně **Allegro B dur** KV 439b, alternativní finální větu, která se „nevešla“ do posmrtného vydání *divertiment* a byla dokončena teprve autorem tohoto textu.

Po roce 1800 basetový roh v pomyslném závodu s ostatními dechovými nástroji svoji pozici už ztrácel. Svým zvukem, který se kdysi znamenitě nesl zámeckými sály, v rodícím se moderním orchestru beznadějně zanikal – na rozdíl od klarinetu, jenž se naopak pracoval k úloze skutečného pěvce orchestru. Typickým příkladem jeho bohaté klasické literatury je **Sonáta B dur Jana Křtitele Vaňhala** (1739–1813), první ze tří dnes celosvětově hraných autorových *klarinetových sonát*. Už se téměř zapomnělo, že starý tisk této sonáty byl objeven v Brně v Moravském zemském muzeu a že první novodobé vydání vyšlo v roce 1948 v brněnské Rovnosti! Rozvolněná kantiléna druhé věty a paralelní technické pasáže klarinetu s klavírem v rondu jsou důkazem zpěvných i technických možností tehdejšího klarinetu – pouze pětiklapkového!

Přestože v rodícím se novodobém *symfonickém* orchestru na přelomu osmnáctého a devatenáctého století se basetový roh neprosadil, řada známých i méně známých skladatelů pozdního klasicismu a raného romantismu mu věnovala sólové a komorní skladby, hrávané cestujícími virtuosy první poloviny 19. století. Jedinou dosud známou *sonátu pro basetový roh* z tohoto období složil německý skladatel a violoncellista **Franz Danzi** (1763–1826), jinak do dneška známý svými dechovými kvintety. Byl typickým příslušníkem první romantické generace, která – i v tvůrčím smyslu – zahodila paruky a nahradila je revolučně rozčuchanými vlasy. Působil v Mannheimu, Mnichově, Stuttgartu a Karlsruhe. **„Grande sonate“** pro klavír a basetový roh op. 62 přináší romanticky rozevlátou virtuositu (po této stránce klavír dominuje) a ve druhé větě i smělé harmonie. Dílo leželo dlouho bez povšimnutí a teprve po zevrubné revizi provedené autorem tohoto textu je konečně připraveno k dnešní novodobé premiéře.